

A téren

Polyák Levente

„Az építészet szükségképpen összetett és ellentmondásos, elég, ha csak a hagyományos vitruviusi elemeket - a tartósságot, a hasznosságot és a szépséget tekintjük. Ma pedig már a rendeltetés, a szerkezet, a kifejezés követelményei oly mértékben összeegyeztethetetlenek még a magukban álló épületeknél is, ahogyan az korábban elképzelhetetlen lett volna. A várostervezésben és a regionális tervezésben a megnövekedett dimenzió és a nagy lépték is súlyosbítja a helyzetet. Én örömmel fogadom a problémákat és építék a bizonytalanságokra. Számomra az ellentmondás és az összetettség egyaránt az életrevaló és érvényes építészet létrejöttének záloga.”¹¹

Noha Venturi üdvözi az építészeti problémák egyre bonyolultabbá válását és a megoldásukat övező többértelműséget, gondolatmenetének városépítészeti vonatkozását követve mégis úgy tűnik, nem értett meg pontosan a változás lényegét: a nevezett problémák megoldása már nem az építészre vár, legalábbis nem olyan értelemben, ahogyan korábban. Az elmúlt évtizedekben tanúi voltunk a várostervezéssel, az önkényes környezetalakítással szembeni gyanú és bizalmatlanság kritikus méretűvé válásának, és az ilyen módon megszületett (hangot kapott) közvélemény a tervezés kitágítását, újabb szereplők bevonását tartja szükségesnek.

Ezek a szereplők azonban egymástól eltérő szemléletet, értékeket és érdekeket képviselnek. Lényeges a különbség, ha építészt, közigazdászt, vagy éppen szociológust hallunk beszélni a városról, akár a város teréről. A városról való gondolkodás az építész számára fizikai tervezés, a közigazdásznak piaci alapokon működő vállalkozás vezetése, a városvédő megőrzendő múltat, a környezetvédő komplex ökológiai-biológiai rendszert lát benne, a forgalomtervező állandó mozgást, az informatikus információáramlást, a szociológus emberi közösséget. Ezek a nézőpontok gyakran egymást kizáró megoldásokat kínálnak, hiszen a szociális fenntarthatóság nem azonos az ökológiai fenntarthatósággal, ahogyan a gazdaságos működőképesség sem fedi le feltétlenül a város építészetére alkalmazott esztétikai kategóriákat. Egyre nyilvánvalóbban nem ugyanarról a városról beszélnek.

Ami minket ebben a dolgozatban foglalkoztat, az a különböző megközelítések közötti szakadás, a különbözőképpen megfogalmazott ideális városok közötti konfliktus, amely gyakorlatilag eltérő ideológiákba vagy tudományos érvekbe burkolódzó vagy azokból

kisarjadó érdekek, értékrendszerek, a város különböző definícióinak konfliktusa. Viszonylag részletesen foglalkozunk majd a közösségi részvétel kérdésével, hiszen ez az a tér, közeg, ahol az említett megfogalmazások elvileg találkozni kénytelenek, megméretnek, elbíráltatnak és ezáltal legitimitásukat nyerik, gyakorlatilag azonban a közösségi részvétel egyre gyakrabban hangoztatott elve a részvétel különbözőképpen kisajátított koncepcióit és ehhez kapcsolódóan a közösség eltérő megfogalmazásainak ellentmondását tartalmazza.

A városszociológia az elmúlt évtizedekben folyamatosan változó eszközökkel és változó szempontból vizsgálta a városi hatalom formáinak és összetételének alakulását. Max Weber² a városi gazdaság monopolisztikus irányítására törekvő csoportok és politikusok konfliktusát mutatja be Die Stadt című posztumusz munkájában. A 70-es évek neomarxista szociológiai iskolája, a Castells iskola az autoritárius várostervezés elbizonytalanodása nyomán a kapitalizmus szociális ellentmondásainak térbeli kifejeződésekként beszél a városi térről. Húsz évvel később pedig a (néhol meginduló) decentralizáció által (még inkább) fragmentálódott hatalom és közszolgáltatások által megváltoztatott erőtér a legfontosabb kutatási terület: a szereplővé előlépett helyi szerveződések kormányzási kapacitásának kérdése.

A mi megközelítésünk némileg eltér az előbbiektől, amennyiben a különböző csoportok küzdelmét a hatalomért és annak várostervezésen, városfejlesztésen keresztüli rögzítéséért (a város testébe írásáért), továbbá az ellentmondások térbeli kivetülését és az egyes szereplők kapacitását a különböző városépítési-átalakítási-urbanisztikai ideológiák, tudományos szempontok, az érdekeket takaró vagy azokat életre segítő elméletek mentén, tehát annak (köz)tudati megjelenésében fogjuk vizsgálni. Amennyire van értelme a technika fejlődéstörténetében a fejlődést ösztönző tudományágakat, és azok történeti előtérbe, illetve háttérbe szorulását végigkövetni, annyira a városról való gondolkodás tájékozódási pontjait kijelölő elvek, diszciplínák, konszenzusok és manifesztumok is érdemesek lehetnek a figyelmünkre, lévén, hogy értékeikben legalábbis jellemzik a mögöttük álló érdekeket, esetenként saját politikai hatalommá növik ki magukat, másrészt gyakran ezek hagyják rajta nyomukat a városon, majd a mögülük kikopó hatalomtól elszabadulva, absztrahálódva más csoporthoz csapódnak vagy éppen ideologikus tisztaságukban válnak alapanyagaivá a városról való mindenkori elmélkedésnek. Másrészt érdekes az elméletek vizsgálata azért is, mert a konkrét várostervezési megoldások is az ilyen elméletekkel takart ütközésekből keletkeznek, ezek által nyerik legitimitásukat.

Nyilvánvaló tehát, hogy fel kell számolnunk vagy legalábbis árnyalnunk azt az illúziót, hogy a város mindenkori formája a társadalom tükré, egyfajta össztársadalmi konszenzus térbeli leképeződése, hiszen ez csak annyiban igaz, amennyiben az akaratát leginkább keresztülvinni tudó hatalom sajátítja ki magának az írás privilegizált pozícióját, szereplői mivoltától megosztva és olvasó szerepkörbe kényszerítve ezzel minden többi akaratot, beleértve a jövő nemzedékeket is, a mi jövőbeli olvasásunk pedig nem terjedhet ki a háttérben maradó erőviszonyokra. Minden korban léteznek egymás mellett egymástól teljesen különböző elképzelések, definíciók és koncepciók, amelyek különböző mértékben valósulhatnak meg egy időszakban, és a történelem során folyamatosan alakulva különböző szerepeket kapnak. A tudatok ilyenfajta konfliktusának szereplői egyrészt a társadalmi-filozófiai-esztétikai elméletek, utópiák, ideológiák, egyes tudományos és szakmai elképzelések, egészségügyi, gazdasági, biológiai, ökológiai, forgalomtervezési vagy éppen hadászati követelményrendszerek, másrészt egyes társadalmi csoportok városdefiníciói és utcahasználati kódjai, sőt, az egyes emberek személyes városképei, saját mentális térképei. A

célunk ezen erők időben változó kölcsönhatásainak és hatalmi eszközökben való részesedésének paradigmaváltozásként való vázlatos bemutatása.

Le projet urbain című kézikönyvében Patrizia Ingalina³ a 20. század második felében kialakuló városi projekt eszméjét a korábbi tervezési módszerekkel való tudatos szembefordulásként jellemzi. Ez a megkülönböztetés egyfajta hasonlóságot feltételez a korábbi korok városépítészete között, amelyet talán a szigorú programszerűségben, az egyoldalúan felülről irányítotttságban, a közvélemény kizárásában vagy manipulálásában, az építésznek a megvalósításban való teljes hatáskörében lehetne összefoglalni.

Maga a konkrét várostervezés, legalábbis annak nagy méreteken megvalósuló formája nem túl idős, kezdete a 19. századra tehető, de ez már egy régi terv, egy hosszú ideje tartó folyamat végső szakaszának kezdeteként jelenik meg. Ezt a folyamatot Zygmunt Bauman a terület objektívvé tételének, a térképészeti monopólium megszerzésének nevezi, amely törekvés a modern állam történetének állandó jelensége. Ennek lényege, hogy a központi hatalom az ellenőrizhetőség érdekében megfosztja a helyi közösségeket saját, tradicionális tájékozódási pontjaitól, és azokat objektív, könnyen átlátható, de a helytől idegen és a helyiek számára kiismerhetetlen koordinátarendszerrel helyettesíti, a társadalmi teret egyetlen, államilag szponzorált térképnek veti alá.

A konkrét városépítészeti megjelenése a 19. században a folyamat második szakaszát jelöli, amelyben a cél immáron a tér átrendezése fizikailag: „a területen a sor, hogy a térkép tükörcépévé váljon.”⁴ A felvilágosodás bódulatában elképzelt város középpontja az ideális rend eszméje, amely gyakorlatilag azonban a középosztály igen kizárólagos értékrendjének megvalósulása és általános, objektív értéknek való álcázása. Ez ugyanaz az elv, amely a már létező városok terének is egyszerűsödését, a nyilvánosság szférájának elszegényedését, egyes használati módoknak a polgári utca- és városhasználati kód általi „elsikkasztását”, az utca funkcionális kisajátítását, a város polgári definíciójának mindenkire való ráerőltetését eredményezi.⁵

Párizs átalakítása a század közepén ugyanezt a tendenciát jelzi. A felvilágosodás tériszmenyeinek ilyen fokú megvalósulásai, a sugárutak létrejöttéhez ugyan nagyfokú támogatás, konszenzus szükséges, ez azonban kizárólag a polgári ideológia egyes objektívációi között jön létre. A populáris kerületek utakkal való átmetszését egyaránt indokolják egészségügyi, hadászati, forgalomtervezési és esztétikai érvek, az eredmény pedig egy térben egységesített, így könnyebben ellenőrizhető Párizs lett. A városi ember észlelésének és észlelési lehetőségének változását jól példázza a Balzac megfigyelője és Baudelaire flaneur-je közötti különbség.⁶ Míg az előbbi éber, egyfajta városi detektívként olvassa a város jeleit, az utóbbi passzívan, tájékozódási pontjaitól megfosztottan, a várost asszociatív képek egymásutániségében észlelve hagyja magát sodortatni.

A hausmanni eljárás ilyen módon a hatalom konzerválása, kiterjesztése a status quo város testébe való írása által, mégpedig olyan módon, hogy a felső és az alsó társadalmi rétegek egymástól minél távolabb kerüljenek. Az utca hatósági igazgatásának megjelenése is a 19. század eseménye, a rendőrség hatáskörének radikális kitágulásán keresztül állandósul a tömegek folyamatosan kiterjedő megfigyelése. A párizsi program idővel példává nővi ki magát, hiszen az európai városok egy része (Bécs, Budapest) maga is megvalósítja a párizsi reformokat, bár inkább formailag, mint tartalmában * az egykoron hatalmi szempontok kölcsönhatásából létrejött konszenzus elveszti (hadászati és egészségügyi) kiváltó okait, és elvvé szegényedik vagy éppen nemesül.

A 20. század elején Amerikában törvényt (1916.) intézményesülő zoning - a funkciók területi elválasztása - az ipari kerületek eltávolítását ösztönző egészségügyi és

biztonságpolitikai kezdeményezések, természetesen a telekárakat szem előtt tartó gazdasági érdekekkel karöltve már átvezet a racionális városelmélet hatalmának kiteljesedéséhez. Le Corbusier 1933ban megjelentetett La ville radieuse-ében és a modernista építészet elkötelezettjeit összegyűjtő Athéni Chartában a tisztán megfogalmazott, ellentmondásmentés és mindenki által érthető város mellett érvel. A jövő városában a funkció prioritást élvez a területtel szemben, és a városépítészetben megmutatkozó érdekek harcát a terv - Plan dictateur - tökéletessége és teljhatalma oldja fel. „A Terv az emberi boldogság egyetlen feltétele, amely nem alapulhat máson, mint a tudományosan definiálható emberi szükségletek és az élettér egyértelmű, átlátható és világos elrendezésének tökéletes összhangján.”⁷ Nem szükséges magyarázni, hogy a 20.század közepén ezzel a kinyilatkoztatással éri el végső tetőpontját az a folyamat, amelyet Bauman a tér személytelenné tételének nevez, és a polgári értékrend uralmának kiteljesedéseként és a tökéletesen ellenőrizhető tér megalkotásaként jellemez. És bár az autoriter, egyetlen jelentést erőltető építészettel szemben hamar szakmai és szociális ellenmozgalmak ébrednek és erősödnek fel, a tudományos objektivitásból gyökereztetett „közérdek” létének feltételezése a kialakuló új politikai szerkezetet és városépítészeti gondolkodást is megfertőzi.

Az állam meggyengülése, a gazdasági és egyéb szereplők politikai térnyerése, amely a 20. század második felének jellemzője, újfajta tartalmakkal tölti meg a városépítészet feladatkörét. Ingallina már idézett könyvében a megváltozott tervezést projektnek nevezi, és az urbanisztikai tér homogenitásaként, a tervezési racionalitás relativizálódásaként, interdiszciplinaritásként, a kompetenciák megsokasodásaként, a térbeli dimenzió gazdasági és szociális dimenzióval való kiegészüléseként, és a lakossággal folytatott kommunikáció előtérbe kerülésével írja le. Gyáni Gábor a város- és utcahasználatra vonatkozó polgári kódok fellazulásáról beszél, amely a város térbeli egységének felbomlásával jár együtt.

Az új várostervezési paradigmában alapvető kritériummá válik a közösség részvétele, amely terjedő és egyre szélesebb körben követelt eszmeként már csak azért sem kerülhető meg egyszerűen, mert a hatalom diffúziójának eredményeképpen az egyes választópolgár jobban tisztában van a politikai felelősség képviselőinek személyével, mint korábban, és a politikai erők hatalmon maradásának feltétele az újraválasztás. Az új hangok és új vélemények megjelenése elvileg egy plurális tervezés felé vezet, amelyben a környezet a tervező és a közösség folyamatos és gondos együttműködéséből kialakuló közérdek virágzik ki. Lehetőség van arra, hogy minden csoport elkészíttesse saját alternatív rendezési tervét egy tervezővel, aki ügyvédként őrködik megbízói érdekén.⁸

Az urbanisztikai gondolkodás ezredvégi paradigmaváltozásait egyes diszciplínák megjelenése vagy előtérbe kerülése jellemzi, amelyek jelentős városalakító erőként lépnek fel. Ilyen a 60as években meginduló műemlékvédelmi-konzervációs mozgalom, amely hely- és művészettörténeti indíttatásból egész városrészek örökséggé nyilvánításáért szállt harcba, amelyben természetesen nagy része volt az idegenforgalom fellendülésének, a világörökségipar megjelenésének és az ehhez kapcsolódó gazdasági érdekkör kialakulásának. A 70es években több, például a 72-es fournex-i, vagy a 76-os vancouveri konferencia nyomán előtérbe került az ökológia kérdése, reagálva a környezetvédelmi mozgalmak térnyerésére. Szintén a 70-es években társadalomtudományi, egészségügyi és környezetpszichológiai kutatásokat követően hivatalosan is elismerték a szociális lakótelepek lakhatatlanságát, megszüntették az újabbak építését, és elkezdték felrobbantani a leginkább leromlott állapotúakat. A 80-as években egyes helyeken elinduló politikai decentralizáció hatalomhoz juttatta a helyi szervezeteket és önkormányzatokat. Az ENSZ Habitat konferenciáin felállította a (szociális és környezeti) fenntarthatóság követelményrendszerét, amelyet objektív célként határozott meg.

A gyakorlatban azonban a konfliktus nem oldható fel ilyen egyszerűen. A korábban egy kézben lévő ideológiák felszabadulva ugyanis gyakran határozottan egymás ellen fordulnak, és a közérdek még mindig felhasználható fogalmát kisajátítva kizárólagosságra törnek. Megfordítva a tendenciát, amelyet a hatalmi érdekek tudományos igazoláshoz fordulása, legitimáló érvekkel takarozása jelentett, most az egyes tudományágak, szemléletmódok kezdenek nyújtózni a politikai hatalom felé és bürokratizálódnak. És ebben a szétaprózódott urbanisztikai térben semmi sem garantálja a kiegyezést. Egyes elméletek pedig, egyenesen kizárják egymást. A konfliktus látványos példája például egyes országok viselkedése a szennyezés-kibocsátás korlátozásáról szóló konferenciákon, ahol a fejlődő országok kinyilvánítják jogukat a környezetszennyezéshez, mint az iparosodással járó jólét megszerzésének elkerülhetetlen következményéhez. A gazdasági növekedés érvei ilyenformán kizárni látszik a környezetvédelem indokait. Ugyanez a front aktiválódik a városi közlekedésről folytatott vitákban, ahol az autóközlekedés visszaszorítása mellett egészségügyi, esztétikai, társadalmi, pszichológiai és jogi érvekkel érvelők gazdasági-kereskedelmi-forgalmi és ugyancsak jogi indokokkal találják szembe magukat. A konfliktusok egy másik fajtájára példa Szingapúr vagy Curitiba esete, ahol a környezet tisztaságát a biztonsággal összekötve csak az alsóbb helyzetű rétegek jogainak megcsorbításával, térhasználatból való kizárásával sikerült megvalósítani.

Az értékek modernista diktatúrája által kifejlesztett utópisztikus közérdek-fogalom tehát nem vesztette el kisajátíthatóságát, egyéni érdekekhez való felhasználhatóságát a lehetőségek és alternatívák számának megnövekedésével sem. Az ENSZ által adott irányelvek (fenntarthatóság) alkalmazása nem egyértelmű az egymástól eltérő helyzetekben, mint általában a felülről érkezett manifesztumok, halványan körvonalazott és önmagában ellentmondásos. A központi koordináció és a helyi igazgatás fontosságának egyaránt kinyilvánítása például gyakorlatilag a tökéletes centralizáció és a tökéletes decentralizáció szélsőértékek közötti skálán elhelyezkedő bármilyen szerkezetet elfogad. Önmagában nem túl értelmes a szociális szempont vagy a környezetvédelem hangsúlyozása sem, hiszen mint láttuk, ilyesfajta megfontolások mindig is fontos szerepet játszottak a városépítészet történetében vagy féleértett célként, vagy legitimációs elméletként.

Ez a felismerés, miszerint a fenntarthatóságnak nincs koherens megfogalmazása, és ezáltal nem hozható létre közérdekű urbanisztikai elmélet, az önálló, kontextusunkból kiváló és a kizárólagosságra törekvő elméletek inflálódását vonja maga után. Ha felmérjük az elénk táruló követelések halmazát, be kell látnunk, hogy a különböző csoportok nem ugyanarról a városról beszélnek, és megvalósításaik nyilvánvalóan kizárják egymást. Miért érdemes mégis foglalkoznunk velük?

Kevin Lynch⁹ városrepresentáció-vizsgálataiból kiderül, hogy egyes társadalmi csoportok képviselői teljesen más mentális térképpel rendelkeznek a városról, mint mások. Los Angeles-i kutatásai megmutatták, hogy a helyi középosztály sokkal tágabb képpel rendelkezik a városról, mint a mexikói származású lakosság, akiknek saját térképzete nemigen nyúlik túl közvetlen környezetük határain. Ezek a vizsgálatok megmutatták, hogy gyakorlatilag (vagy elméletileg) ezek az emberek nem ugyanabban a városban laknak, mint azok, sőt, szélsőséges nézőpontból minden egyes ember egy teljesen más várost él meg, posztstrukturalista megfogalmazásban a városról való gondolkodás jelöltje eltűnt a reprezentációk inflálódva egymásra utaló sorozatában, a város referense nem létezik, legalábbis a városról alkotott tudatban kisebb szerep van a fizikai meghatározottságoknak, mint gondolnánk. Lynch kísérleteit azóta többet és többféleképpen megismételték, legutóbb

például Eckhardt Miklós a torinói biennálén, ahol az egy-két évnél nem régebben érkezett bevándorlók mentális térképeit rajzolta meg.

Bár Lynch eljárását használhatónak vélte a konkrét várostervezés gyakorlatában, a talált tájékozási pontok megerősítésével, ezek az ismeretek mégsem annyira gyakorlati hasznosságuk miatt fontosak a számunkra. Inkább azt a tudást növelik, amellyel a város lehetséges használati módjairól és a róla alkotott elképzeléseiről rendelkezünk, és amely hozzásegít ahhoz, hogy a Másik városát is megpillantsuk, megtapasztaljuk a sajátunk mögött.

Ezért van értelme felvetni olyan utópiák lehetőségét is, amelyek egyetlen értéket képviselnek szélsőséges módon, és amelyek megvalósulva talán veszélyesek lennének, de a róluk való részletes (ideális) párbeszéd megszelídíti őket. Ilyenek például a közismert építészeti példák, az Archigram csoport helyüket változtató, megszüntethető épületei, Price újrahaznosítható megoldásai, vagy éppen a MVRDV tiszta statisztikai információból épített városparódiája.

Az egyes individuumok, társadalmi és érdekcsoportok, szakmai elméletek által elképzelt városok ellentmondásai csakis a kommunikációban, a róluk való beszédben simulhatnak ki. Egyáltalán nem mellékes a városról való diskurzus szempontja a fizikai tervezés szempontja mellett, hiszen láttuk, hogy ugyanaz a konkrét tér is végtelen módon lakható be, és ez a sokféleség a gondolkodásban a nyitott funkciójú, rugalmas terek tervezéséhez vezethet a gyakorlatban.

A közösségi részvétel semmit sem ér egyfajta városi tudatosság, érzékenység megléte nélkül, a politikai beleszólás csak ennek a feltételnek a technikai kiteljesedése, de semmiképpen nem a legfontosabb célja. A tudatosság pedig nem szorítkozhat csak a konkrét problémákkal kapcsolatos információk birtoklására, az eldöntendő kérdések feltételére és megválaszolására és túl kell nyúlnia a legközelebbi utcasarkon. A városi közösség létének a városról való megosztott, közös tudat a feltétele, amely befogadó eszme lévén, bármit és bárkit magába foglalhat.

We're All Experts Now¹⁰

Ilyen tudat nem, vagy csak igen ritkán jön létre magától. Valakinek vállalnia kell a mediátor szerepét, az információcsere intézményes megszervezését, mint ahogyan erre akadnak is jelentkezők. Patrick Geddes szülővárosában, Edinburghban egy kilátótorony építésével próbálta a városról való globális köztudatot életre segíteni. Az 50-es években a modernista várostervezés önkényuralma ellen tiltakozva jött létre az anarchista alapokon nyugvó Situationniste mozgalom, amely a Cobra képzőművészcsoporttal karöltve a város másképpen láttatását, a hétköznapi élet felszabadítását, az élt keretének közösségi megalkotását tűzte a zászlajára, a város racionális megszépítését hirdette, játékot az időbeosztásokkal, különleges helyzetek létrehozását. Tervei között szerepelt a metró éjszakai nyitva tartása, tetőket összekötő pallók hálózata, a városi órák átállítása, a múzeumok műtárgyainak kávéházakban való kiállítása, az utcatáblák eltüntetése. Megannyi megvalósulást nem kereső ötlet a város labirintussá, átláthatatlan rejtéllyé változtatására, amely mindig tartogat meglepetéseket - nem nehéz észrevenni a funkcionális város inverzvé válás vágyát. Sorsszerű, hogy a mozgalom felbomlásához az elvek egyes építészek általi gyakorlati felhasználása vezetett.

A módszerek azóta széles körben elterjedtek. Fesztiválok, helyismereti műhelymunkák, találkozások szervezése, a városi emlékezettel és a gyerekek térhasználatával való tudatos foglalkozás, különböző társadalmi és kulturális csoportok közötti fordítás, az elképzelt félelmek eloszlatása, a művészet kivitele az utcára és a hagyományos befogadó

szereplővé cserélése jelentik a közvetítő szervezetek feladatát, hogy megalapozzon egy olyan közösségi részvételt, amelyben mindenki szakértő. A politikai részvétel csak a jéghegy csúcsa.

A részvétel másik kérdése, hogy ki az, aki részt vesz. Az egyetlen olyan csoport, amely ideje száz százalékát a köztéren tölti, a hajléktalanok csoportja, nem rendelkezik semmiféle beleszólási joggal a terület alakításába. Megfelelő képviselő nélkül nem vétőzhatja meg a társadalmi térből való kirekesztésére tett - többnyire sikeres - kísérleteket. A közösség költségén a padok közepébe illesztett kovácsoltvas karfa kizárólag az őellene irányul, mint ahogyan az aluljáró rendeltetészerű használatának betartásáért folytatott városi kampány is, vagy a padok felújítást követő észrevétlen eltűnése, és egyáltalán a „felújításnak” a „rendteremtéssel” való önkényes összekapcsolása. És sorolhatnánk a végtelenségig a térhasználatból kizárt csoportokat és a kizárás praktikáit, egyfajta modern agorafóbia létrejöttét.

Mégis, talán több az esély a közösségtudat megteremtésére, és ezen keresztül a kizárás gyakorlatának minimalizálására a város terében, mint az állam területén. A Nemzetközi Írószövetség hivatalos indítványban kért fel néhány várost hogy nyilvánítsa magát menedékvárosnak, nem kötve politikai bizonyítékokhoz a menekültstátusz megadását. Jacques Derrida, a szövetség egyik tagja ezekben a városokban látja az ókori és középkori kitüntetett menedékvárosok hagyományának továbbélésének lehetőségét, és a képességet az ideiglenességet befogadó rugalmasság létrehozására¹¹.

A kollázs mellett talán a szöveg Barthes által használt fogalma felel meg leginkább annak a mai városi világnak a leírására, amely nem korlátozódik a város fizikai terére, hanem annak tudati vetületeit is magában foglalja, pluralitásában, lezárhatatlanságában, megfejthetetlenségében, középpont nélküliségében nyilvánul meg, amely csak a létrehozásban, a cselekvésben tapasztalható meg¹².

Kikerülhetetlen tény a város szétdaraboltsága, a kérdés az, hogy a részek kapcsolatban maradnak e valamilyen módon egymással, a képek egymás mellé kerülése a kollázshoz hasonlóan új jelentést hoznak e létre, vagy lassan elszigetelődnek egymástól és elfelejtik egymást.

„A látogatók meséiből lassan felépült egy elbeszélte város, annak összes háztetőjével, lépcsőivel, ablakaival és függönyeivel, hősökkel és járókelőkkel. Egyes történetek kikerülték egymást, mások összetalálkoztak, és az így elmesélt város valójában egymillió város volt, amelyben azok is megtalálták a helyüket, akik egyedül akartak lenni, és azok is, akik társaságban. Aki befejezte a beszédet, kicsit távolabb helyet foglalt a földön. A körben ülők elkezdtek belemenni a többiek városaiba, és ezekben felismerték sajátjukat. Az elmesélt városok határai elmosódtak, ahogyan elmosódtak az utcának a határai, amelyen a lábunkkal tapostunk, azzal az utcával, amelyről éppen beszélünk. A város álmaiban kelt új életre.”¹³

-
- 1 Robert Venturi : Összetettség és ellentmondás az építészetben / Budapest, 1986.
 - 2 Max Weber : Die Stadt (idézi: Yankel Fijalkow : Sociologie de la ville / Paris, 2002.)
 - 3 Patrizia Ingallina : Le projet urbain / Paris, 2001.
 - 4 Zygmunt Bauman : A globalizáció társadalmi következményei / Budapest, 2002.
 - 5 Gyáni Gábor : Az utca és a szalon / Budapest, 1998.
 - 6 Peter Brooks : The Text of the City (idézi: Gyáni, i.m.)
 - 7 Zygmunt Bauman, i.m.
 - 8 Paul Davidoff : Advocacy and Pluralism in Planning (in: The City Reader)
 - 9 Kevin Lynch : The Image of the City (idézi: Lukovich Tamás : A posztmodern kor városépítészetének kihívásai / Budapest, 2000.)
 - 10 www.archimed.nl/mvrdv
 - 11 Jacques Derrida beszéde a Menedékvárosok Konferenciáján, 1996
 - 12 Roland Barthes : A műtől a szöveg felé (in: A szöveg öröme / Budapest, 1998.)
 - 13 Italo Calvino : A láthatatlan városok / Budapest, 1980.